

Alte Drucke

**MARCELLI || PALINGENII STEL-||lari Poëtæ doctißimi ||
Zodiacus vitæ, || hoc est, || De Hominis vita, studio, ac
mo-||ribus optimè instituendis || ...**

Palingènio Stellato, Marcello

Lugduni, 1559

LIBER VIII. SCORPIVS.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-154881

Tu verò hîc iam Musa tace: mox quum volet ille,
 Qui mea labra mouet, mecum scrutabere causas
 Rerum quas fieri sub lunari orbe videmus,
 Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
 Interea dum sol Nemeæ terga leonis
 Torret, & insane sub opaca fronde cicadæ
 Ingeminant raucos strepitus, queramus in vmbra
 Aut lauri aut myrti suauem spirantis odorem,
 Propter aquæ crepitantis iter pimpleæ quietem.
 Ipsa quies animum reficit, reuocatq; vigorem. 10
 Mox ubi regressæ fuerint post otia vires,
 Rursus ad altisonos (adsis modò diua, tuoq;
 Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
 Et si fortè mihi vultu fortuna benigno
 Auxilium tulerit, longos miserata labores,
 Pauperiemq; procul, curasq; fugarit amaras:
 Totus ero tecum, tuâq; intra limina semper
 Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
 Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
 Insuetumq; melos Cirphæa in rupe canemus. 20

LIBER VII.

SCORPIVS.

VR tam diuerso mortalia tramite per-
 gant,
 Hæc in honore æuum ducant feliciter,
 illa
 In tenebris iaceant, multo vexata labore:

Pieri

Pieri pulchra doce. tibi enim fas nosse deorum
 Consilia & rerum causas aperire latentes.
 Sunt qui cuncta putent ceco contingere casu,
 Nec mundum ratione regi : quod plurima cernunt
 Indignis decorata bonis, & plurima contrà
 Indignis agitata malis, discrimine nullo
 Prudentes iustosq; premi, regnare scelestos,
 Virtuti vitium præferri, & templa crem ire
 Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
 10 Talia cum fieri videant, pars maxima credunt
 Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
 In terris fiat, soli; incumbere cælo.
 Hinc temerè, incertoq; aiunt ferri omnia casu.
 Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocantq;
 Te dominam rerum, mortalia sceptrâ tenentem,
 Instabiliq; rota versantem cuncta proteruè,
 Erexitq; aras tibi quondam ignara vetustas,
 Et cecidit votiva tuis sæpe hostia sacris,
 Non desunt quoq; qui committant omnia fati,
 10 Et credant certis fatorum legibus orbem
 Disponi atq; regi, eterno stabiliq; putantes
 Ordine ceu choreas & pompas cuncta moueri,
 Cuiq; suas partes tribui, ac si fabula agatur.
 Quas implere opus est, dum totum transigat ævum.
 Vtilis est certè, & pulcherrima, difficilisq;
 Quæstio, nec nostris prætermittenda camænis.
 Nunc igitur primum dicamus, quod sine causa
 Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est

Vt suo ab effectu distet, diuersaq; res su:
 Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se,
 Nilq; sui causa esse potest. ergo infinitus
 In causis processus erit? minimè: sed oportet
 Nimirum esse aliquid primū, à quo maximus ordo
 Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
 Hanc igitur seriem causarum, dicimus esse
 Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, vt ista
 Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
 Sed quo quaq; magis causa est contermina prima, 10
 Et vicina, hoc est aliq; mage digna, potensq;
 Subiectasq; sibi mouet, ac dominatur eisdem.
 Ens primum causa est, & non effectus: at imum
 Effectus tantum debet, non causa vocari.
 Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrunq;
 Quod si causarum non esset nexus & ordo
 Perpetuus, si alia ex alia non pendeat (ac si
 A summo iunctis nodis ducatur olympto
 Longa cathena, vsq; ad nigri regna infima Ditis,
 Quod dictu absurdū est) plura vno prima dabuntur 20
 Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
 Tunc discordabunt inter se, ac magnâ ciebunt
 Prælia tot reges, quia regni summa potestas
 Non patitur plures. sic mundus non erit vnus,
 Nec pulcher: nanq; est ordo pulcherrima rerum.
 Sed dicet fortasse aliquis: descendere ab vno
 Principio rerum summo plures simul, inter
 Sese distinctas causas, vt solis ab orbe

Plur

Plures emanant radij, discrimine quodam
 Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
 Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
 Sic non esse opus vt pugnent, seseq; vicissim
 Impediant: siquidem via non est omnibus vna.
 Non modus hic malus est, non hæc sententia multū
 Dissplicet. at forsā vera est, tamen aspiciamus
 Interius, procul excusis à mente tenebris.

10 Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
 Tam citò, tam facile, & falli solet ipsa frequenter.
 Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta.

Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
 Vt diuis ratio: certi mortalibus est nil.

Ergo si plures causæ sunt immediatè

A prima, vt dictū est: quæro, an sit qualibet æquè
 Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.

Nāq; vbi nil primū, & nullus gradus, aut discriminē
 Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.

In quouis genere inuenies primum, mediumq;

20 Necnon postremum. genus est absq; ordine nullum.

At si non æquè perfecta est qualibet. ergo

Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictū

Difficile est: alijs possum concedere causis.

Quare vnus primæ causæ tribuatur, & idem

Optimus, atque omni perfectus parte putetur

Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit

A prima magis, hoc plures, minus at perfectos

Crediderim facere: vt plures quoque gignere fructus

Arbor

Arbor non bona consuevit : sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia letis.
Verum inter causas quo quæq; potentior, atq;
Altior est, hoc & vite & rationis habet plus,
Simpliciorq; eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contrà quæcunq; est, debiliorq;
Possidet illa minus vite, minus & rationis,
Sed concreta magis, magis à substantia abhorrens.
Quod patet in terris : vbi paruo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum 10
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam possit substantia : quin nihil ipsa
Penditur hîc, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est, quòd pluris bona corporis ac fortune
Fiunt, quam virtus animi. substantia nanq; est
Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat. illi etenim patria, & domus, & sua sedes
Cælum: vbi habet fidos comites, verumq; bonumq;. 20
Hoc igitur pacto ex causis contextitur orbis,
Vt dictum est, seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis : vires quibus omnibus ipse
Rex superùm, certis metis, & tempore certo
Constituit, certisq; modis procedere iussit.

Atqui

Atqui non nescire opus est, concurrere plures
 Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
 Contingit tamen haud temerè hic concursus, et ista
 Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
 Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
 Omnipotens ille aëtriferi faber amphitheatri,
 Mensuramq; dedit rebus, quasvncq; creauit.
 Quare non verum est quod nonnulli asseruere,
 Esse nihil certi in rebus, contingere casu

- 10 Omnia, nec curare deum mortalia quenquam.
 Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
 Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quedam
 Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
 Quicquid Aristoteles, vel quivis dicat, eorum
 Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
 Sæpe graues magnosq; viros, fama; verendos,
 Errare & labi contingit, plurima secum
 Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
 Autores, vbi conuiuent, deducere easdem:
- 20 Tantum exempla valent, adèd est imitabilis error.
 Nemo putet sibi me addictū. mihi flectere mentem
 Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
 Hanc scrutator amet veri, in primisq; sequatur.
 Quòd verò casus nil sit, me credere cogit
 Ipsa rata atq; potens ratio. nam si omnia certis
 (vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
 Supremi iussu rectoris progrediuntur:
 Quo sit perfectus mundus, ne noxijs error

Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit?
 Ambiguus, varius, Vertumnū et Prothea vincens?
 Ut vacuum, sic & casum natura recusat.
 Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
 Ipse Deus, natura, ether, elementa, & ab illis
 Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in ævum.
 At si quid foret incertum, non omnia certè
 Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam:
 Quod dictu absurdum est. nā qui facit omnia, nouit
 Omnia, nilq; potest ipsum vlla ex parte latere. 10
 Quamquam aliqui dicunt: quòd si mortalia nosset
 Ætherei mens illa patris, vilesceret. atqui
 Errant. nanq; malus nemo est, quia nō bona nouit:
 Nec vilis, quia non pretiosa intelligit: albus
 Non fit proinde aliquis, quòd rē bene percipit albā:
 Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos:
 Nec quia fortè lutum radijs ferit, est ideo ipse
 Fœdus: non sordet lumen, quum sordida tangit.
 Sic non vilescit, quum vilia fortè capit mens:
 Imò decet nouisse malum, at fecisse nefandum est. 20
 Ergo Deus nihil ignorat, scitq; omnia quæ sunt,
 Quæq; fuere olim, & quæ mox ventura supersunt,
 Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendum est.
 De certis etenim tantum ipsa scientia habetur.
 Quinetiam vates, referunt si quando futura,
 Predicunt certosq; dies, & nomina rerum
 Certa canunt: quod non fieret, nisi quæq; futura
 Certa forent, veluti quæ sunt, quæ & præterierunt.

Alta

Attamen hîc fieri casu nonnulla videntur:
 Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti,
 Vi boreæ quæquam feriat: vel si quis opertos
 Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
 Talia nimirum casu contingere vulgus
 Autumat. ast eadem non est sententia nobis.
 Nam licet eueniant præter spem talia multa,
 Incertis nobis atq; imprudentibus: ergo
 Propterea in rebus debemus ponere casum?

- 10 Nostrum scire quidem, aut nescire, nihil variat res.
 Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol,
 Quod scimus sic esse: imò magis ordine verso.
 Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
 Atq; ideo scimus sic esse, quòd ipsa ita res est,
 Et mens nostra potest falli, non res. ego de re
 Nunc loquor, & quero an casus dominetur in illâ.
 Nec mihi nunc curæ est, fieri rem nec hæc sciamus.
 In nobis igitur tantum, non rebus in ipsis
 Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
 20 Quorum causa latet nos, ipsis cognita diuis.
 Omnia certa igitur. nam motu semper eodem
 Versatur cælum, atq; eadem nascuntur eisdem
 Seminibus semper, semperq; elementa tenorem
 Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
 Semper habet. siquidem post ver, feruentior æstas
 Extemplo subit, hanc pomis comitatus & vuis
 Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
 Ducit hyems, gelidisq; aquilonibus omnia torpent.

Non herbe mutant vires : animalia semper
 Ex iisdem constant membris, & moribus iisdem.
 Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum,
 Cum certas habeant causas, ut tristitia monstrent:
 Unde illis nomen, quare & portenta vocantur.
 Sponte sua hæc natura facit : quæ sepe iocatur
 Informes edens partus, ludicra creando:
 Ut pictor, qui causa animi quandoq; figuras
 (Sit licet ipse opifex bonus, egregiusq; magister)
 Gibbosas, naso ingenti, libroq; tumentis, 10
 Pingit : digna satis vano spectacula vulgo.
 Ergo cuncta modo cum fiant semper eodem,
 Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
 Prorsus habet : quem summa Dei sapiëntia torquet:
 Ut facile agnoscat, qui quàm miro ordine, quàmq;
 Perpetuo, quàm concinne & benè machina mundi
 Condita sit, secù reputet : quàm membra animatum
 Sint proprijs aptisq; locis disposita, suisq;
 Vtilia officijs, & convenientia pulchre:
 Quàm nihil incassum faciat natura, Deusq;. 20
 Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
 Consilio, iussuq; Dei fieri omnia dicet.
 Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
 Non pauci credunt? pulchrum et laudabile scitu est
 Hoc quoq;, quare animi vires huc flectere oportet.
 Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
 Est operæpretium. prisci coluere, putantes
 Esse deam quandam, terris cæloq; potentem:

Atq;

- Atq; illi struxere aras, & vota tulere.
 Ast ego non reor esse deam, nec cœlicolarum
 Fœmina vel mas est quisquam. nam sexus ab illis
 Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur,
 Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
 Esse deos nostri similes. ô pectora cæca,
 O capita anticyræ succis curanda meracis.
 Creditis esse deos, vt nos? thalamosq; dearum
 Ingressos, blando compressu gignere prolem?
 10 Ergo deum quendam potius dicamus, & inum
 Degeneremq; ideo terræ pelagiq; tenentem
 Vilia regna, vbi tot sunt crimina, totq; dolores,
 Tot pœstes, vbi nil tutum: namq; insidiarum
 Omnia sunt plena & fraudum. Deus iste vocatur
 A Christo & Paulo princeps mûdi huius. eundem
 Laurigeri appellant Ditem, ac Plutona poëta,
 Qui stultis fauet atq; malis, insontibus asper.
 Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
 Regia, quem vulgò fortunam dicimus. atqui
 20 Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
 Terribiles, frigus, calor, importunâ senectus,
 Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas, mors.
 Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
 Necnon letitiæ & pacis, non tempus, & error,
 Et mors, & senium est illic, & inutile quicquid.
 Fœlix, ô nimium fœlix, cui sedibus illis
 Tam pulchris, & tam iucundis, tamq; beatis
 • Vivere concessum est supremi munere Regis.

Caterum opinantur quidam, plenum esse Deorum
 Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
 Aëris in campis latis, quos demonas Argi
 Indignant, curâq; hominū gerere atq; animantum,
 Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
 Arbitrioq; suo bona vel mala tradere, honores,
 Gaudia, diuitias, atq; his contraria. quare
 Grande operapretium est, illis utcunq; placere
 Quod fieri & sacris & carmine et arte magorum
 Censent nonnulli: ac nobis (modò ritè vocentur) 10
 Apparere aiunt, nostrisq; adsistere votis:
 Nilq; homini melius contingere posse, nihilq;
 Dulcius in vita, quàm conuersariet istis
 Cum dijs, præsentibus affari, audire loquentes:
 Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
 Concessum: iustis tamen, & qui desidiose
 Illecebras carnis, lasciuiaq; gaudia temunt,
 Terrenasq; abigunt curas, cælestia tantum
 Mirantes, tantumq; pium rectumq; colentes.
 Quamquā etiā sunt qui credant, hos demonas inter 10
 Esse malos quosdam, atq; malis parere, coactos
 Carminibus magicis, fieriq; hoc plurima pacto
 Turpia. nil moror hoc, nec nunc locus: vltima solis
 Sydera, squammosis radiantia fratribus, istud
 Forsitan expedient, ubi de dijs plurima dicam,
 Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
 Missa ergo hæc faciamus. ego vix credere possum,
 Esse Deum quæquam prauum. sapientia nunquam

Peccatum parit: at contrà est in scitia mater
 Erroris, culpa, & sceleris: mihi nemo videtur
 Spõre malus: vult nanq; bonum sibi quæq; voluntas
 Semper, iudicio nisi falso decipiatur.

At demon sapit, id nomen si conuenit illi,
 Verùm vtcunq; sit, aut terras fortuna gubernet,
 Demones aut ipsi humanas moderentur habenas,
 Nil extra fatum est, metiturq; omnia summi
 Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam.

10 Sed dubium ex dictis oritur, nodusq; profecto
 Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedum rex
 Solueret: hoc multorum animi turbantur, & heret.
 Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est:
 Libera non nobis, non dys est ipsa voluntas:

Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
 Nec pænas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
 De dys non locus est nunc dicere: sed speculemur.
 De nobis quid sit, deq; his quæ subdita nostro
 Sunt generi, & possunt humana luce videri.

20 Dico igitur quod in his, quæ sub ditione locantur
 Fortune, nihil est sine fati numine nobis.
 Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
 Imperia, ex alto veniunt: nec nostra voluntas
 Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
 Velle iuuat, potiusq; nocet, si fata repugnant.
 Quàm multi fati inuitis tendere sursum
 Conantur, magis atq; magis, sed ad ima recurrunt
 Semper, & augetur fato aduersante ruina:

Contrà illi quibus astra fauent, vllò absq; labore
Nec sperata quidem sed sponte oblata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multo distentum pisce reducit.

En aliquos claro de patre ac diuite nasci
Cernimus, atq; frui primo cùm lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum.

Vt præsent alijs, indigni sepe: regantq;
Ipsi oculis capti luscòs, viuamq; licenter.

Ast aliqui obscuri miseriq; parentibus orti,

In pœnam & lacrymas magnum cassumq; laborem
Assiduè to'erant, nullaq; expellere possunt
Sedulitate famem, semperq; in sordibus hærent.

Quis neget hæc fati contingere damna sinistris?

Sunt formosi, agiles, robusti corpore, multi:

Multi etiam turpes, egri, imbellesq; creantur:

Vnde istud? nunquid meritis, aut crimine nostro

Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso

Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.

Deniq; ius rerum nostrarum & corporis huius,

Fatū habet: est penes hoc etenim genus, horaq; mortis.

Hic laço, hic ferro, hic flāmis, hic frigore, hic vndis,

Ille fame, ille cibo moritur: multiq; dolore,

Aut morbo, aut casu intereunt, senio'ue fatiscunt.

Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla

& tatis: nec fas viuendo excedere metas,

Præscripsit tetrici quas cuiq; potentia fusi.

Sic perijt Scirpo magni laudator Achillis:

Sic

Sic olim, dum trinacrijs spaciatur in oris

Aeschylus, occubuit valido testudinis ictu.

Sic passa, *Anacreon*, te granum perdidit vae.

Heu quot habet mors seu a vias, artesq; nocendi,

Quo magis esse procul credis, magis imminet. vnde

Certius est quàm mors, quàm mors incertius est nil.

Nonnulli tamen astrorum qui noscere vires,

Et magni secreta poli pertingere possunt:

Fatidici vates etiam, qui numine pleni

10 Nescio quo, ventura vident: predicere mortis

Sapè solent genus atq; diem, quia certa futuri

Natura est, veluti praesentis praeteritiq;

Certa, inquam, in causa, prima, causisq; secundis,

Quae nexu longo à prima extenduntur ad imam.

Ast animi quae sunt bona vel mala, nūquid ab ipso

Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur

Hinc manare: etenim poterit quis discere, si non

Polleat ingenio, ac vires natura ministret,

Si fortuna obstet, vel prauo in corpore languor?

20 Hic rhetor, sophus ille, alius misteria diuūm

Sydereas plagas querit: sunt & quibus vnda

Castalia, vili cum paupertate bibatur,

Et placeat cognita fami dulcissima fama: forte sic.

Hic studia vnde fluunt? à rerum praeside fato,

Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.

Diuersis etenim gaudet natura ministris,

Vt fieri diuersa queant, ornantia terras:

Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,

o s Sed

*Sed varias iubet ire vias, variosq; labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.*

An verò mores fatum, vel nostra voluntas

In nobis pariat, permagni inquirere refert:

Nec paruus labor est, hac in re tangere verum.

Arbitrij certè remanet quota portio nostri?

Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est

Humano generi, si fati summa potestas

Esse malos cogat nos, inuitiq; trahamur

In scelus, & nulla liceat ratione reniti.

10

Quare operæpretium est, huc totā intendere mentē:

Et quantum Deus ipse finit, verum excutiamus.

Principiò arbitrium quid sit, nos dicere oportet.

Arbitriū est, homini data libera & ampla potestas

Ab Ioue, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:

Non ideo tamen vt peccet, virtute relicta:

Sed contrā, vt vitium vitans incumbat honesto.

Nam malefacta nocent, laudē benefacta merentur.

Querendum vltius, nunquid sit in omnibus aequè

Arbitrium? nunquid quocunq; in tempore duret?

10

Non certè in pueris, nec in illis esse videtur

Quos animi vehemens nimium vel corporis angit

Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:

Quandoquidem somnus mortis perhibetur imago.

Quare si verum subtili indagine queras,

Inuenies paucos inter tot millia, qui se

Arbitrio moueant, & libertate fruantur.

Ætatis culpam mitto, puerilibus annis

1210

*Ignosco: & veniã damus his quoq; lumina quorum
 Leihens pressit sopor, aut quos feruida torret
 Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.*

*Magna quidem turba hæc: sed longè maior eorum,
 Longè & deterior, quorum mens oblita sædis
 Criminibus, morbusq; animi labefacta recedit
 A ratione procul, rectoq; à tramite vitæ.*

*Nunquid habent isti arbitriũ? aut dicenda volũtas
 Libera in his? nempe ambiguũ est, multiq; negarũt.*

10 *Vnde aduertendum, quod liber solus haberi
 Debet, qui recta regitur ratione, nec vllò
 Vincitur affectu: nec ventorum impete vasto
 Fertur in vndifragos scopulos, sed fortiter obstat,
 Intrepidusq; hæret clauo, portumq; capeſsit.
 Recte igitur quidam, liber solus sapiens est,
 Dixere: hic etenim solus ratione magistra
 Castigat motus animi, sensumq; rebellem:
 Cetera turba nequit facere hoc. cur? an deus illis
 Non dedit arbitrium? ratio est vbicunq; profecto*

20 *Est ibi & arbitrium: semperq; hæc iuncta coherent.
 Atq; ideo pecudes, quoniam ratione carere
 Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
 Est hominum cuius ratio data fertur, in ipsis
 Omnibus idcirco arbitrium quoq; creditur esse.
 Est autem ratio lumen quoddam, atq; animi vis,
 Qua curuum à recto secernimus, atq; ab honesto
 Turpe, oculusq; solet mentis quandoq; vocari:
 Qualem oculum fortasse tibi Polyphæme fuisse*

Signi

Significant rates, quo lactea membra videbas
 Dilectæ liquido ludentis in æquore nympha.
 Sed malus (heu) malus hunc, rreni stipite Vlysses
 (Quis poterit cauissè malos?) extinxit, & ora,
 Ora prius formosa, suo spoliavit honore.
 Qualem oculū Lynceus habuit quoq; , nubila solus
 Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
 Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
 Distribuit figuli sapientia summa Promethei:
 Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit 10
 Iuppiter : hinc tantæ errorum scelerumq; , scatebræ.
 Nam si omnes rationis iter sequeretur ad vnguem,
 Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
 Non tantas passim clades, tantosq; , cieret
 (Heu) fletus, flarentq; , suis cum mænibus vrbes:
 Armaq; , tartareis primū conflata caminis,
 Et primū stygijs inuenta sororibus, agros
 Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
 Tunc & apes, & ruris opes, pecudesq; , beatīs
 Agricolis largè affluerent, ac secla redirent 20
 Aurea, & vna domus diuosq; , hominesq; , teneret,
 Seq; , oculis nostris paterentur numina cerni.
 Cur autem pauci vtantur ratione, sequentes
 Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
 Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam.
 Est quiddam in nobis diuinum, mensq; , vocatur,
 Ac ratio: id capite in summo natura locauit.
 Atq; , illi voluit famulos assidere sensus,

Quor

Quorum opera cælū, terras, mare, & omnia posset
 Percipere immenso quæ comprehenduntur ab orbe.
 Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
 Cuius ope augemur, vegetamurq; igne ministro:
 (Sic placitū est superis) hoc mentē hostiliter vrget,
 Detrahit, infestat, turbat: multusq; satelles
 Huic etiam parti non deest, ignaua voluptas,
 Ira, dolor, metus, atq; timor, simul ardor habendi
 Improbis, ambitioq; nocens, caput obsita fumo.

- 10 His igitur famulis, hoc milite, praelia menti
 Infert: hi sunt qui summo conantur olympo
 Deturbare Iouem, insignes feritate Gigantes,
 Iapetusq; Gygesq; ferox, tumidusq; Typhoeus,
 Hortatorq; mali Enceladus, Briareusq; timendus:
 Scilicet ingestis curarum molibus, angunt
 Diuinum in summo positum, nisi fulminis instat
 Gratia præsto adsit, cælo delapsa supremo.
 Nam semel amissis ubi præceps currus habenis
 Effudit sede, ac vehemens trahit impetus illum,
 20 Nequicquam retinere volens auriga laborat:
 Principijs obstare opus est: quum parua fauilla
 Languet adhuc: postquam creuere incendia, iamq;
 Flamma furens tecto erumpit, cæloq; propinquat,
 Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
 Immineant, (heu) frustra vndas vicinia clamat.
 Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
 Quis retinere queat? secum trahit omnia, saltu
 Perfringens rapido cognatas montibus ornos.

At prius exiguo poterat molimine fisti.
 Sic motus animi, si totis viribus ipsam
 Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrā
 Infelix audet ratio: clauoq; relicto
 Perfluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
 Datq; manus plerunq; hosti, & captiua tenetur.
 Ergo dum noua sunt vitiorum semina, cautus
 Opprime quamprimū, & causas auerte, priusquam
 Præcípites: tunc arbitrium, tunc libera mens est,
 Victor idumæis tunc exornabere palmis.

10

At si iam cœpta est pugna, & iam concutit arcem
 Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
 Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
 Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
 Nōne vides, menti quantum liquor obsit Iacchi?
 Quas sepe immittat furias, si plus satis intret
 In stomachū merus? arbitriū dic est vbi, postquam
 Ebrietas caput inuasit, fumisq; repleuit?

Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitq;

Id quodcunq; iubet ratio: contrā, ebrius illa

20

Quæ nolet nescitq; facit, mox pœnitet, in se

Quum redyt, multoq; dolet sua facta pudore.

Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si

Ascendat temeti vapor, inuertatq; cerebrum,

Turbatur misera, & nebulis inuoluitur atris.

Quocirca est solus liber, solusq; profecto

Possidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:

Qui affectus omnes superat, fingitq; premendo,

Hoc

Hoc poterit facere, à primis qui insueuerit annis
 Virtuti atq; bonas iam pridem inuaserit artes.
 Usque adeo valet vsus, & est nil fortius vsu.
 Cetera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
 Iure puto dixisse, Trahit sua queng; voluptas.
 Arbitrium multis oppressum atq; indupeditum est.
 Ergo qui verè liber cupit esse, resistat
 Cùm primum incipiunt, affectibus, & rationi
 Illos subijciat, semperq; vtatur habenis.

- 10 Namq; caro aduersus mentem consurgit, & illam
 Continuo exercet bello. leuis astra petit mens:
 At grauis astra caro refugit, terrenaq; tantum
 Appetit: est etenim terra, in terramq; redibit.
 Sic duo tam diuersa, Deus compegit in vnum.
 Esto autem quòd sis sapiens, solaq; regaris
 (Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
 Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
 Imò magis fàto tunc subijcietis & illi
 Parebis: siquidem fàtum est diuina voluntas,
 20 Cum qua vir sapiens concordat semper. & eius
 Iussa facit: contra insipiens atq; improbus, horret
 Ac refugit præcepta Dei ceruice superba.
 At dices: ergo est liber, nec vincula fàti
 Vlla tenet? non: sed dominis peioribus atq;
 Infandis seruit, sceleri, scelerisq; sorori
 Stultitia. quanquam hoc etiam diuina voluntas:
 Sed quæ permittit, non quæ iubet (est quia duplex)
 Efficit. vnde patet, cuncta esse obnoxia fàto:

Seu bona, seu mala sint. nanq; hæc permittit, at illa
 Vult fieri fatum, & fati Deus optimus autor.
 Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt:
 Vivite mortales leti, dum stamina vestra
 Net Lachesis, tristesq; animo depellite curas,
 Ne vos sollicitent præsentia, nève futura:
 Lege etenim stabili fiunt. certo ordine cuncta
 Procedunt. cur vos dolor aut metus vrget inanis?
 Sors sua cuiq; data est, scriptamq; in pectore gestat
 Quisq; suo, ignorans quæ sit. verum explicat illam 16
 Paulatim ipsa dies, atq; experiundo patescit.
 Quid gemitu aut lacrymis opus est? cælestia retro
 Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
 Instituit semel ipse Deus. nanq; optimus ordo,
 Et series perfecta, suum si fortè tenorem
 Deferat, aut peior fiet (quod neutiq; fas est)
 Aut melior. sed perfecto perfectius est nil.
 Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
 Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
 Cur Deus hæc premit et cruciat? cōtrā, illa benigno 20
 Prospektat vultu? cur non est omnibus equa
 Conditio? cur hæc viuunt sælicius illis?
 Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
 Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum.
 Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostris
 Dixerunt: iussuq; Dei mala fontibus esset,
 Et bona conferri iustis. ego non ita credo:
 Nec verum est. nam quid meruere expertia mentis
 Bruta?

Bruta ? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?

Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. nanque improbus illum
Fur rapit, hanc Lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exiit ante diem, quædam periere senecta:

Durior his ætas agitur, incundior illis.

Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa

10 Cædunt in variis artes, aut pabula flammæ:

Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.

Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.

Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.

Præterea plerunque bonis aduersa videmus

Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:

Contrà fortunam plerunque fauere scelestis

Cernimus, ac magnos illis concedere honores.

Non igitur meritis respondent munera fati.

20 Quare aliam potius causam indagare necesse est.

Fortè aliquis dicet: causa est diuina voluntas:

Nilq; vltra quæret. non est satis istud, oportet

Scrutari interius dubij penetralia veri.

Non etenim cum sit Deus optimus & sapiens, vult

Quicquam quod careat ratione: sed optima semper

Eligit, atque iubet fieri diuina voluntas.

Quocirca est aliter dicendum: quòd causarum

Qualibet à prima quo distat longius, hoc fit

illi dissimilis magis, & magis vndique discors.
 Ergo cum Deus & simplex sit semper, & idem,
 Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
 Et minimè simplex erit, & diuersa, suosq;
 Effectus semper varios pro viribus edet.

Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat.
 Idcirco in terris certi nil esse videtur:

Quandoquidem variat semper fortuna tenorem,
Diuerso gaudens mortalia voluere casu.

Cur tam en hunc potius, quàm illū iubet esse beatū? 10
Et cur hæc potius quàm illum pessundet & vrget?

Cur onera huic, illi gratos largitur honores?

Horum difficile est veram cognoscere causam,

Nec minus ac si quis cupiat cognoscere, quare

Ignis sit calidus, nix alba, absynthia amara:

Quare hæc herba obsit, inuet illa: & quelibet arbos

Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc

Callida sint, alia obtuso malè prouida sensu?

Cur paleas electra trahant, & pondera ferri

Magnes, cur nequeat facere hoc adamante ppinquo? 20

Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,

Constituitq; suos fines mortalibus, vltra

Quos frustra humanū ingenium sensusq; laborat.

Si figulus massam argille distinxit, & illam

Distinctam in partes varias vult fingere, quare

Hanc partē potius quàm illā transformat in ollam,

Aut patinā, aut scaphiū? cur ex hac fabricat urnā,

Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?

ANE

*Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
 Arbitrioq; suo (vt libuit) sic omnia fecit?
 Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
 Sic qui scire velit, cur hunc fortuna vel illum
 Aut premat, aut sursum tollat, nimis ardua querit:
 Terrarum siquidem est illi concessa potestas
 Maxima, & huic illam præfecit Iupiter orbi,
 Vt possit quodcumq; libet facere: ordine fâti
 Seruato tamen. auscultant nanq; omnia fâto.*

- 10 *Cur igitur quæcumq; illi fecisse libebit,
 Non faciet iure? aut quæ lex iure arguet illam
 Num serui debent dominis imponere leges?
 Nos certè huic serui sumus, hic dū viuimus: & nos
 Iste potest quocumq; velit compellere demon.
 Non tamen in nostras animas dominatur, habet' ue
 Imperium, quando est animæ cælestis origo.
 Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni,
 Cetera permisit quæ sunt terraq; mariq;
 Illius arbitrio & fieri finit omnia ab illo*
- 20 *Qualiacumq; libet, iusta atq; iniusta licenter.
 Fortè aliquis dicet: Deus ergo est causa malorum,
 Iniustusq; potest dici nam qui facit, & qui
 Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
 Committunt ambo scelus æquè & peccat vterq;
 Supplicioq; pari dignum lex censet vtrunq;
 Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
 Cum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
 Esse malæ causa, & secleri assentire videtur.*

Huic etiam parti sum respondere paratus,
 Si modò diuini radius mihi luminis adsit.
 Est igitur primùm sollerti mente notandum,
 Quòd causarum aliæ sunt viles atq; minutæ,
 Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
 Præpositæq; alijs : veluti quum exercitus ingens
 Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex est.
 Has inquam causas primores egregiasq;
 Præposuit mundo, mira ratione modoq;
 Maximus ille pater rerũ, & dominus dominatum, 10
 Immensam qui lucem habitat super extima mundi
 Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes.
 His tribuens causis vires & munera, easdem
 Limitibus certis, velut aggere circumsepfit,
 Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est,
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunq; semel rectè sunt facta, sine vllò
Errore, haud vllò mutari tempore debent.
 Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo, 20
 Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
 Quare si demon qui terris præsidet, errat,
 Aut malus est : hoc fit, quia causa est vltima, longè
 A prima distans, longeq; à luce remota:
 Atq; ideo magis est cæcis vicina tenebris,
 Duntaxat veri simulachro & cortice gaudens.
 Quam Deus, idcirco patitur, quia debitus ordo
 Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.

Nam

Nam veluti lucis spatium determinat umbra,
 Dantq; sibi finem contraria cuncta vicissim:
 Sic causarum etiam seriem numerumq; bonorum,
 Desinere in causam prauam miseramq; necesse est,
 Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet.
 Hinc igitur veniunt, discordia, iurgia, rixæ,
 Prælia, bella, doli fraudes, incendia, cædes,
 Furta, latrocinia, insidie, penuria, pestis,
 Diræ terrarum motus, diræq; procelle,

- 10 Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
 Et demum quodcunque mali contingit vbique,
 A causa hac misera & terrarum principe manat.
 Hei mihi, quàm verè dixit ter maximus Hermes:
 Congeries mundus cunctorum est iste malorum.
 Nimirum, quoniam dæmon, qui præsidet orbi
 Terrarum malus est, sauaq; tyrannide gaudet.
 Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
 Causa: ita cunctorum fons est postrema malorum.
 Quare si in terris dominantur Sardanapali:
 20 Si diadema tenent asini sub imagine regum:
 Si tutela ouium curæ est commissæ luporum:
 Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
 Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
 Si cupidus vendit cælum & Phlegetonta sacerdos:
 Denique si impune & passim tot turpia fiunt:
 Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
 Quem nos fortunâ, quem etiam Plutona vocamus.
 Sarcotheus posset tamen apto nomine dici:

Quippe illi carnis ius arbitriumq; tributum est.
Huic igitur seruit, quicumque est carnis amator
Immodicus, corpusq; suum plus diligit equo.
Corpora sunt huius, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animisq; inimica repugnant,
Cælestis quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, aduersaq; cælo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cælestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumq; colentes, 10
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,
Vt solet insanus princeps, sæuusq; tyrannus
Infectus semper sapientibus esse bonisq;
Suspecta est etenim prauis odiosaq; virtus.
Hostes quæque suos odere, timentq; cauentq;
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his, quorum mens est sublimior, & qui
Cælicolûm sedes, naturaq; abdita querunt.
Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostriq; cruentum 20
Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremq; vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fires etiam faciunt, omnesq; scelesti,
Oderunt lucem, ac tenebris latantur opacis,

Vt sua non possint furta & malefacta videri.
 Inde fit, vt quoties aduersi quid patiuntur
 Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
 Oppressi (nanque errorum ignorantia ferme est
 Cunctorum causa) irati queruliq; putantes
 A summo sese vexari autore bonorum,
 Deoueant sanctum illius ac venerabile nomen:
 Tunc malus exultat demon, furtimq; cachinnat,
 Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:

- 10 Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
 Summi nanq; Dei est inimicus, & amulus: à quo
 Eiectus cælo, pressus claususq; tenetur
 Lunam inter terrasq; graves, & regnat ibidem.
 Quocirca ô miseri mortales, discite tandem
 Quæ vestri sit causa mali, tot tristitia vobis
 Vnde stuant, & carnificem cognoscite vestrum.
 Nempe hic Sarcotheus, nepe hic est qui cruciat vos,
 Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia querit:
 Haud aliter quàm cum proles mauortia terris
 20 Iam domitis, incunda sibi spectacula cede
 Querebat miserorum hominum, vel cede ferarum:
 Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant
 Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othonis.
 Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
 Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
 Vel leo vel tigris vel quæuis bellua ludis
 Opportuna aderat, delectatura Quirites
 Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore.

*Sæpe alijs dolor alterius solet esse voluptas.
 Quare pessimè agunt, qui verbis turpibus audent
 Irritare Deum summum, qui causa bonorum
 Cunctorum est, à quo per se proprièq; mali nil
 Esse potest unquam, nisi contingenter : uti sol
 Producit tenebras, quoties descendit ad imos
 Antipodas, frigūq; absente creatur ab igni:
 Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
 Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
 Asserere, offendi atque irasci & sumere pœnas 10
 De nobis, illud summum verumq; bonumq;
 Hinc bellum atq; famē & pestem prodire putantes.
 Offendi si posset enim mortalibus actis,
 Quid quæso in mundo foret infœlicius illo?
 Quaque die atque hora momento plurima sunt
 Crimina, ubiq; hominum blasphemia turpis in ore
 Sentitur : certè poterit requiescere nunquam,
 Nunquam letus erit : neque erit Deus ipse beatus,
 Si quoties peccant homines offenditur, & si
 Iniustis hominum factis dictisq; movetur. 20
 Nimirum Deus offendi lediue nequit, si
 Verum perspicimus. nam adeò perfecta potensq;
 Ipsius est natura Dei, tantumq; remota
 Sordibus à nostris, ut nos distemus ab illo
 Longius atque magis, quàm à nobis distet asellus,
 Quàm musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
 Quomodo tam miseri & viles, offendere tantum
 Tamq; potens numē, vel ledere possumus unquam?
 Nōne*

10

20

Nōne

Nōne impassibilis Deus est, penitusq; doloris
 Expers : atque ideo aternus, semperq; beatus?
 Num decet irasci regem, si morio verbis
 Indignis illum petat : an contemnere pręstat?
 Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
 Pręterea cū sit sapiens, videatq; futura
 Omnia : dic quęso, num debuit illa creare
 Quę sibi pōst nocitura forent, vnde ipse doleret?
 Nōne illum decuit, qui toti consulit orbi,

10 Consuluisse sibi ? vel dic, si offenditur, an vult
 Offendi ? si vult, iam non offenditur, imō
 Gaudet : si non vult, cur hoc permittit ? an ipse
 Non est omnipotens ? certē est, omnesq; fatentur.
 Deberet prohibere igitur, quod non facit : vnde
 Vult ratio vt credam, nihil illum posse molesti
 Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
 At dices : si non offensa irascitur vlla,
 Curramus proni in vitium, in scelus omne ruamus.
 Non sic : sed nostris aures nunc arrige dictis,

20 Recludamq; tibi iamiam penetralia veri:
 Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
 Fonte boni : rectum, lucem, pacemq; relinquens.
 Vnde fit, vt peccans vltro in sua damna feratur.
 Quandoquidem talis natura est oppositorum,
 Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
 Ad reliquum tanto accedas magis atq; propinques.
 Sic fugiens peccando Deum, sese admouet ipsi
 Sarcotheo : cuius postquam inga seua recepit,

Afficitur varijs pœnis, iussuq; tyranni
 Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
 Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
 Quamuis nullorum possit Deus esse malorum
 Causa, ut iam dictum est, per se, proprieq; : sed ultro,
 Qui peccat, ruit in pœnam, & sua damna requirit,
 Carnificiq; miser cruciandum se exhibet ultro.
 At dubia hinc duo consurgunt satis ardua. nam si
 Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
 Cur sæpe iniustus, sceleratus & impius, omnem 10
Letus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atque pius, mala plurima viuens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?
 Præterea supra ostensum est, planeq; probatum,
 Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
 Vel bona vel mala, sed cuiusdam numine diui,
 Qui mare, qui terras, quiq; aëra possidet imum.
 Quomodo nunc igitur mihi met contraria dico?
 Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
 Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verum, 20
 Atq; tuo tenebras animo procul ire videbis,
 Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
 Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum:
 Sicq; malum duplex. atqui sententia vulgi
 Deterior semper : nam crassi hebetisq; cerebri est,
 Iudicioq; caret. propter quod corporis & quæ
 Fortune bona sunt, sola hæc miratur & optat:
 Ast animi bona vel nescit, vel friuola credit.

Contrà

Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
 Ceterà despiciens. quare sumus antè secuti
 Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
 Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit.
 Deq; bono atque malo sapientum dicta probamus:
 Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
 Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
 Et iustis mala nulla quidem contingere posse.
 Quod clarè ostendam, & clara ratione patebit.

- 10 Primum hoc scire opus est, vitium quodcumq; scelusq;
 Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
 Aegrotant homines, animus quoq; vulnera sentit,
 Nec leuiora quidem quam corpus. quilibet ergo
 Improbus, est eger. quippe illi est agra voluntas,
 Iudiciumq; agrum, propter quod noxia præfert
 Vtilibus, miser, & preponit turpia honestis.
 Quòd si non agra est illi mens, atque voluntas,
 Improbus esse nequit: sed erit iustusq; piusq;
 Hoc etenim solo discrimine distat vterque
- 20 Ac veluti totum corpus malè languet, vbi villo
 Hac duo leduntur morbo, cor atque cerebrum:
 Sic (heu) sic animus totus malè languet, vbi villo
 Hac duo leduntur vitio, mens atque voluntas.
 Utq; cibus suavis stomacho languente videtur
 Insuavis, prodestq; nihil, neque competit agris:
 Sic animo languente, boni nihil esse scelestis,
 Nil prodesse potest. quod sic verum esse docebo.
 Est aliquis, legum iniurq; virtusq; peritus,

Sed

Sed rāstr, iniustus, cupidus, contemptor honesti:
 Quid sua quæso illi prodest doctrina? boni quid
 Inde habet? heu miseros fallit. spoliatq; clientes,
 Atque alios multos lādīt. doctrina scelesti,
 Est gladio insani similis: nam semper abuti
 Improbus ipse solet rebus, quas possidet. unde
 Fert alijs damnum, nomen sibi turpe, odiumq;
 Quasq; serit spinas, pedibus saepe excipit egris:
 Vel saltem metuit, quos lādendo efficit hostes.
 Ergo bona illius dicenda scientia, multis
 Quæ nocet, ut sæuus coluber: neque parciū habenti?
 Sic de alijs dico doctrinis, quas habet ipse
 Improbus: esse bonæ simili ratione negantur.
 Sed malus est, diues, gemmis auroq; refertus:
 Diuitiæ ne bonæ illius? non. dic mihi, quare?
 Ecce ego iam dico, quia turpiter utitur illis.
 Scorta alit, ignauamq; gulam, lenasq; dolosas
 Conducit, pretio pueros corrumpit auaros:
 Aggreditur donis, si qua est paupercula virgo:
 Viq; sibi indulgens quodcunque libido suāsit,
 Efficiat, leges hominum pariterq; deorum
 Iusq; pium quæ nihil curat. quod si sit auarus,
 Heu quid non audet sceleris? lupus iste cruento
 Ore furens, nulli non insidiatur onili:
 It præceps, quocunq; rapit scelerata cupido.
 Intolerabilis nil est quàm diues auarus,
 Quàm stultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
 Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum

Gaud

Gaudia sectatur, sibi noxius atq; crumena:
 Aut parto nimirum parcens, fit Tantalus alter.
 Congregat, & nescit cui congreget. nq; solet suis,
 Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,
 Qui mox diripiant longo cumulata labore.
 Vnde patet non esse bonas, quascunq; scelestus
 Diuitias habet. at si sit robustus & acer,
 Quid faciet? crebro rixabitur, & violentus.
 Nunc hunc nunc illum ledet, plerunq; sequetur
 10 Militiam, aut latro fiet: quod more ferarum
 Crudelis, cæde atq; alieno sanguine gaudet:
 Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
 Diliget. vnde suis damnum feret atq; pudorem.
 Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
 Heu quàm sæpe nocent homini, quàm tẽpore paruo
 Durant, quàm rarò ad primam venere senectam.
 Sed quid opus multis percurrere singula verbis?
 Hæc possunt exempla satis benè pandere verum.
 Nunc operæpretium est, solerti inquirere cura,
 20 An iustis sanctisq; mali contingere quicquam
 Possit, vt à multis dici crediq; videmus.
 Ardua res certè, tamen hanc audacter adibo,
 Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
 Principiò quisquis bonus est, sit sanus oportet
 Mente animoq; licet grauis æro in corpore læguor
 Seniat, & vario vexentur membra dolore:
 Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
 Desiciat. nanq; his sine vir bonus esse, piusq;

Nemo

Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
 Talis homo quæcunq; tenet, rectè vtitur illis:
 Atq; ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
 Illius, & demum quæ possidet omnia: nanq;
 Maxima pars rerum bono vel malo fertur ab usu.
 Et si cura hominum dijs immortalibus vlla est,
 Præcipuè hi debent iustosq; piosq; tueri:
 Quod si non facerent, diui ratione carerent,
 Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
 Quare non video, qua ledi parte bonus vir,
 Quid ue mali vel mente pati vel corpore possit:
 Cum Deus hunc amet & foveat, dextraq; potenti
 Propugnet, tutumq; omni discrimine reddat.
 Nam quis non iuuat, aut quis non tueatur amicum,
 Quandocunq; potest, si verè diligit illum?
 Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
 Pauperiemq; pati & morbos casusq; sinistros:
 Cum non sit verè iustus, sed hypocrita: quales
 Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
 Vipereum celant virus, moresq; luporum,
 Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
 Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq; mentis,
 Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
 Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
 Tunc iustum mala multa pati, & miserum esse putamus.
 Heu quàm sæpe hominum falsa & stulta inueniuntur
 Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri:
 Quisq; sibi placet, & sapiens sibi quisq; videtur.

Hinc

Hinc risum excutimus superis, hinc plurimus error.

Esto tamen, iustus morbos patiatur, agatq;

Despectam in tenebris & paupertate pudenda,

Eiectus patria, vel clausus carcere vitam,

Atque alijs etiam vexetur casibus, esto:

Propterea ne malum patitur? non. quippe ferendo

Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto

In melius cedunt, iussu Iouis. viq; medentes

Sæpe aloën agris adhibent, succosq; molestos,

10 Quo fiant validi, & pulso languore resurgant:

Sic plerunque Deus iustos exercet, ut ipsos

Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.

Vtq; homines reddit stultos, prauosq; voluptas:

Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumq; coercet,

Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.

Nónne vides, igni fieri pretiosius aurum?

Vberiusq; solum præduri dente ligonis?

Et putrescere aquam, quæ non fluit? aspice, ferrum

Pulchrius est vsu, cessans rubigine sordet.

20 Multa igitur sunt quæ aduersis agitata nitescunt:

Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris

Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.

Quare aut nil prorsus patitur bonus, & pius: aut si

Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,

Fertq; illi, sit amara licet, medicina salutem.

Et ne quis fortasse putet me fingere nugas:

Res eadem quæ vni prodest, quandoque venenum

Est alijs. sic nonnullis sunt noxia vina,

Atq;

Atq; caro, sic nonnullis absynthia prosunt.
 Sic calor ipse niuem, ceram, glaciemq; resoluit:
 Argillam contrà durat, sic talia multa,
 Diversos pariunt diuerso in corpore fœtus.
 Et quoties iisdem verbis hic ridet, at ille
 Contrà tristatur, vel mota bile tumescit?
 Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus acefcit
 Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
 Nimirum sanis sunt omnia sana: sed aegris,
 Quæ bona sunt, quâdoq; nocent, lethumq; minatur. 10
 Sic ergo (ad nostrû vt redeam) mala corporis, atq;
 Spicula fortune, sunt perniciofa scelestis:
 Expediunt verò iustis, prosuntq; nocendo,
 Sufficiant ac dicta tenus: iam claudere librum
 Musa iubet, Chironq; vocat, qui scribere mores
 Humanos cupit, & sacra pandere vite.
 Quocirca est operæpretium, me linquere cantus
 Aonios, tacitumq; sacris requiescere syluis,
 Pieridumq; tholo citharam suspendere, donec
 Tempora prætereant hæc pessima, tempora multum 20
 Deploranda: quibus procerum discordia totam
 Nititur Italiam bello vastare superbo.
 Vnde suos queritur direptos Roma penates:
 Narnia, Ticinum, Melfis sensere ruinam:
 Vnde & Parthenope, Sirenis clara sepulchro,
 Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
 Vastari, heu tristis gemit ad sebethidas undas.
 Quid memorem visa cælo miracula flamme

Vinc

Vincentis splendore diem? tristesq; locustas
 In morem nebula nitidum pretexere solem?
 Et teneras auido segetes abrodere morsu?
 Quam multas miseranda fames, miserandaq; pestis
 Ciuibus exuerit, vacuasq; reliquerit vrbes?
 Quot loca diluujs propè desolata videntur?
 Heu mihi quam iustas de nobis numina pœnas
 Sumunt. nā sceleris quid non cōmittimus? aut quid
 Iustitiæ est vsquam? quis amor cultusq; deorum?

- 10 Religio, aucupium facta est: cœlestia venum
Omnia nunc dantur: violantur sacra prophanis
 Lenonum manibus: tamen hæc spectantq; tacentq;
 Magnifici reges, & Christi prorsus honorem
 Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
 Ergo ibo interea, & Parnasi in rupibus altis
 Donec Musa iterum inbeat me exire, latebo.

LIBER IX.

SAGITTARIVS.

VCRSCIT, iam Musa satis requie-
 uimus antris

Castalijs: agedum plectro, cytharaq;
 resumpta,

Effuge concordēs neruos, solitoq; fauore

- 20 Antiquum cape Diua melos, bona carmina menti
 Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
 Laurifera in sylua, Permessi ad fluminis vndam.